

200 - 135 - 70

16. juunil kogunesid vana Kilti lossi põliste puude alla sajad inimesed, kelle elu on olnud seotud Kilti kooliga. Need olid endised õpetajad, õpilased, töötajad. Kogunesid selleks, et meenutada vanu aegu, taaslustada mälestusi, kohtuda koolikaaslastega, õpetajatega, sõpradega. Kogunesid selleks, et oma mõtetes öelda: „Me tahame, et meie lapsed

õpiksid vaba Eesti koolis — nii nagu paljud meist on õppinud.“ Kogunesid selleks, et nad tundsid — sel päeval me teisiti ei saa, me peame olema oma koolis, oma kaaslastega koos.

Tugevat tervist ja kõigi soovide täidaminekut soovib kõigile praegune koolijuht

LEMBIT KEERUS.

KILTSI LOSSIST JA KOOLIST

13. sajandi algupoolel läänistati Kilti alad Assenite mõisniku-perekonnale. Nende nime järgi sai paikkond saksakeelse nime „Ass“.

Kas vasall-linnus rajati 1293, nagu väidab kroonikakirjutaja Johann Gottfried Arndt või sadakond aastat hiljem, nagu arvavad linnuseuurijad, on esialgu ebaselge. Aga on teada, et 16. sajandi alguses osales väike kants otsest sõjategevuses. 17. sajandi alguseks oli kindlus varemetes.

Uuesti üles ehitama asuti mõisaansambli 1770datel aastatel.

Hoone on ehitatud varaklassitsistlikus stiilis. Vasall-linnuse suurel võlvitud keldrid hoone all on praeguseni kasutusel. Endisest vasall-linnusest pärineb ka lõunapoolse ümartorni keldriruum laskeavadega. Hoone lääneküljel on säilinud mõned müürisad, mis kuuluvad nähtavasti linnuse veega piiratud eelkindlusele. Hoone mõnevõrra raskepärane arhitektuur ümbrate ja nelinurksete nurgatornidega viitab kunagisele linnusele.

Arhitektuurimälestisena kuuluvad kaitse alla ka kõrvalhooned, millest huvipakkum vana vesiveski, ehitatud tõenäoliselt 16. sajandil. See on vanim säilinud vesiveskihoone Eestis.

18. sajandi viimasel veerandil rajatud mõisaansambel on üks Eesti suurejoonelisemaid. Osalt hilisbarokse, osalt varaklassitsistlikus stiilis mulje annab hoone esikülge. Hoone on kahekorruseline, nurgatornid aga kolmekorruselised. Peahoone koos tiibhoonetega moodustab poolkaare.

16. sajandi mõisaomaniku nimest — Gilsen — on tuletatud nimi Kilti.

Aastail 1801—1846 kuulus Kilti mõis õpetlasele ja meresõitjale, Vene esimese ümbermaailmareisi juhile, admiral Adam Johann von Krusensternile. Siin koostas ta aastail 1815—1822 oma kuulsa „Lõunamere atlase“. Kuulus meresõitja suri 1846. a. ja tema põrm on sängitatud Tallinna Toomkirikusse, perekonna matmispaik asub Väike-Maarja kalmistul.

Eesti iseseisvuse algul, kui üheks põletavamaks päevaprobleemiks oli meie koolikorraldus, hakkasid Kilti jaama ümbruse elanikud taotlema kooli asutamist Kiltis, kuna Nõmme külas asuv kool oli jaamast 5 km kaugusel, aga enamik õpilasi pärines Kiltisist.

15. jaanuaril 1920. a. avatigi endises valitsejamajas Rägavälja kooli paralleelklass. 1921. a. sü-

giseks õnnestus mõisa peahoonest koolile üks ruum üürida. 22. septembril 1921. a. alustas paralleelklass seal tööd juba iseseisva Kilti 2klassilise koolina.

1924/25. õppeaastast oli kool 6klassiline, õpilasi 118, õpetajaid 5. Koolijuhatajaks sai Villem Alto (Altoa). Rägavälja kool suleti ja õpilased toodi Kilti üle.

Pikkamisi, kuid pidevalt sammus kool tõusuteed loomisaegadest alates järgneva 20 aasta jooksul. Õpilaste arv püsis 120 ümber. Olid liitklassid, õpilasi komplektis isegi kuni 48. Kooliõuniku on külastanud kooli 2—3 korda aastas ja ikka kooli tööga rahule jäänud. Edasijõudmise % on olnud 80 ümber, mida ka õpetajad ise heaks on pidanud.

1935. a. rajati kooliaed.

Viimase sõja ajal asus lossis ja ka tiibhoonetes sõjavägi. Kooli peeti valitsejamajas. Sõja lõppedes oli loss jälle laostunud olekus: ruumid lõhutud, ei töötanud keskküttesüsteem.

Suurte raskustega suudeti 15. novembril 1944. a. alustada taas õppetööd peahoones. Puudust tunti kõigest — ei olnud õpikuid, paberit, pliiatseid jm. Maja soojendati nn. punkerahjudega.

Vaevalt oli saadud likvideerida sõjaväe viibimise jäljed koolimajas kui 1950. a. põlesid ära tiibhoonete katused. Kooli direktorid pidid võitlema suurte raskustega, et muretseda ehitusmaterjali ja tööjõudu katuste taastamiseks. Viiekümne aastate keskel sai kool elektrivalguse.

1961. a. muudeti kool 8klassiliseks — lisandus üks õppeaasta vanemale osale. 1984. a. asusid koolis õppima 6aastased ning kool sai 9klassiliseks.

Aastate vältel on töötanud Kiltis koolis paljud suurepärased inimesed, õppinud sajad õpilased, kellest saanud lugupeetavad tööinimesed. Tuntumad endised õpilased on Kersti Merilaas, Heino Väli, Mihkel Jürna, Uno Leist, õpetajad Villem Alto (a), Voldemar Toom, Arno Kasemaa. Kauaaegsed õpetajad ja koolitöötajad on Heinrich Bach (Hindrek Oja), Ellen Lauringson, Liili Heinla (Hinnosaar), Helene Rükken, Helmi Kull.

Õpetaja
JUTA TORMA

* Materjali koostamisel on kasutatud Kilti kooli kroonikat ning ajaloolist õiendit Kilti lossi kohta.

Tööhoog kooliaias.

KILTSI kool 19.05.90. u.o.